

มาตรฐานสินค้าเกษตร

มกษ. 8205-2565

THAI AGRICULTURAL STANDARD

TAS 8205-2022

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้งชันโรง
GOOD AGRICULTURAL PRACTICES FOR
STINGLESS BEE FARM

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ICS 65.140

ISBN

มาตรฐานสินค้าเกษตร

มกษ. 8205-2565

THAI AGRICULTURAL STANDARD

TAS 8205-2022

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้งชันโรง GOOD AGRICULTURAL PRACTICES FOR STINGLESS BEE FARM

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

50 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0 2561 2277 โทรสาร 0 2561 3357

www.acfs.go.th

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศและงานทั่วไป เล่ม 139 ตอนพิเศษ 247 ง

วันที่ 18 ตุลาคม พุทธศักราช 2565

คณะกรรมการวิชาการพิจารณามาตรฐานสินค้าเกษตร
เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มฝั่งชั้นโรง

1. อธิบดีกรมปศุสัตว์ หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย นายสรวิศ ธานีโต อธิบดีกรมปศุสัตว์	ประธานกรรมการ
2. ผู้แทนกรมปศุสัตว์ นายโสภัชชัช ชาวาลกุล นายชัยโรจน์ โพธิ์เจริญ นางสาวณัฐณิชา ประยูรวิวัฒน์	กรรมการ
3. ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร นางสาวยุวรินทร์ บุญทบ นายยุทธนา แสงโชติ	กรรมการ
4. ผู้แทนสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ นางสาวจิตรลดา บุญเจริญ นายพิทักษ์ ชายสม นางสาวจีรจิต ดิศสนะ	กรรมการ
5. ผู้แทนสำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร นางมาลินี ยუნานนท์ นายนริศร์ คงสมบูรณ์	กรรมการ
6. ผู้แทนสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 3 กรมส่งเสริมการเกษตร นายชยุตกฤติ นนทแก้ว นางสาววันทนา บุรณธนานุกิจ	กรรมการ
7. ผู้แทนคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชามา อินซอน ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัศเลขา รัตนวรรณ	กรรมการ
8. ผู้แทนสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย นายสมบัติ ธีระตระกูลชัย นางณัฐกานต์ พันธุ์ชัย	กรรมการ
9. ผู้แทนสมาคมผู้เลี้ยงฝั่งไทย	กรรมการ
10. ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ชั้นโรง จังหวัดสมุทรสงคราม นายวสันต์ ภูผา นายประกอบ จันท์เกษม	กรรมการ

(3)

11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญชลี สวาสดีธรรม
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการผลิตฝักรง
กรรมการ
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรวรรณ ดวงภักดี
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนวัตกรรมการผลิตฝักรง
กรรมการ
13. ผู้แทนสำนักกำหนดมาตรฐาน
สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
นางสาวณัฐกานต์ นามมะกุนา
กรรมการและเลขานุการ

ผึ้งชันโรง (stingless bee) เป็นแมลงผสมเกสรประสิทธิภาพสูงที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยามีพฤติกรรมผสมเกสรแก่พืชพื้นเมืองได้ดี จึงสามารถช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตโดยเฉพาะในสวนไม้ผลได้ดี ปัจจุบันมีการเลี้ยงผึ้งชันโรงเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการเลี้ยงผึ้งชันโรงให้ประโยชน์หลายด้าน นอกจากช่วยในการผสมเกสรแล้วยังให้ผลผลิตชันและน้ำผึ้งชันโรง ซึ่งมีสรรพคุณทางยาและอุดมด้วยคุณค่าทางโภชนาการ ในปี พ.ศ. 2559 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง (มกษ. 8200) แต่มีขอบข่ายไม่ครอบคลุมถึงการปฏิบัติในฟาร์มผึ้งชันโรงซึ่งต้องใช้วิธีเฉพาะ เพื่อเป็นการยกระดับการเลี้ยงผึ้งชันโรงให้มีมาตรฐาน คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร จึงเห็นควรให้จัดทำมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้งชันโรง เพื่อส่งเสริมให้มีการเลี้ยงผึ้งชันโรงที่มีมาตรฐาน ได้น้ำผึ้งชันโรงและผลิตผลที่มีคุณภาพปลอดภัย สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค

มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้กำหนดขึ้นโดยใช้เอกสารต่อไปนี้เป็นแนวทาง

มกษ. 8200-2559. การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง.

มกษ. 9000 เล่ม 6-2556. เกษตรอินทรีย์ เล่ม 6 : ผึ้งอินทรีย์.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. 2564. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางการจัดทำมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ผึ้งชันโรง. 136 หน้า.

กฎกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2522 เรื่อง การขอรับใบอนุญาตตั้งโรงงานผลิตอาหารเพื่อจำหน่าย. (2522, 22 พฤศจิกายน).ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 96 ตอนที่ 193 ก ฉบับพิเศษ, หน้า 1-7

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 420) พ.ศ. 2563 เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือ เครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหาร. (2564, 9 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 138 ตอนพิเศษ 31 ก, หน้า 24-26

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เรื่อง กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร :
การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มฝังชันโรง
ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑

ด้วยคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร เห็นสมควรกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มฝังชันโรง เป็นมาตรฐานทั่วไป ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อส่งเสริมสินค้าเกษตรให้ได้คุณภาพ มาตรฐาน และปลอดภัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ มาตรา ๑๕ วรรคสอง และมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกอบมติคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร ในการประชุม ครั้งที่ ๒/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงออกประกาศ กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร : การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มฝังชันโรง มาตรฐานเลขที่ มกษ. 8205-2565 ไว้เป็นมาตรฐานทั่วไป ดังมีรายละเอียดแนบท้ายประกาศนี้

ทั้งนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายประภัตร โพธสุธน)

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ปฏิบัติราชการแทน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

มาตรฐานสินค้าเกษตร

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้งชันโรง

1. ขอบข่าย

- 1.1 มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ กำหนดเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้งชันโรงที่มีค่านิยมตามข้อ 2.1 ที่ได้จากการเพาะเลี้ยงและแยกขยายรัง โดยครอบคลุมข้อกำหนดองค์ประกอบฟาร์ม การจัดการในการเลี้ยงผึ้งชันโรงโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ระบบนิเวศทางธรรมชาติ การจัดการผลิตผลและผลิตภัณฑ์ การทำความสะอาดและบำรุงรักษา สุขภาพสัตว์ สวัสดิภาพสัตว์ บุคลากร การจัดการสิ่งแวดล้อม และการบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้ผลิตผลและผลิตภัณฑ์จากผึ้งชันโรงที่ถูกต้องลักษณะและปลอดภัยต่อผู้บริโภค
- 1.2 มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ไม่ครอบคลุมการเลี้ยงผึ้งชันโรงที่อาศัยอยู่ในขอนไม้ตามธรรมชาติซึ่งตัดมาจากป่า รวมทั้งผลิตผลและผลิตภัณฑ์ที่มาจากป่า

2. นิยาม

ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ มีดังต่อไปนี้

- 2.1 ผึ้งชันโรง (stingless bee) หมายถึง แมลงในวงศ์ (family) Apidae วงศ์ย่อย (subfamily) Meliponinae เผ่า (tribe) Meliponini ที่นิยมนำมาเลี้ยงในการช่วยผสมเกสร เพื่อแยกขยายรัง หรือเก็บเกี่ยวผลิตผลของผึ้งชันโรง
- 2.2 ฟาร์มผึ้งชันโรง (stingless bee fam) หมายถึง สถานประกอบการที่เลี้ยงผึ้งชันโรงโดยมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยง เพื่อช่วยในการผสมเกสรพืช เพาะเลี้ยงแยกขยายรัง หรือเก็บเกี่ยวน้ำผึ้งชันโรง และผลิตผลอื่นเพื่อการจำหน่าย เช่น รังผึ้งชันโรง ชัน ซึ่งครอบคลุมถึง พื้นที่เลี้ยง สถานที่เก็บเครื่องมือและอุปกรณ์ พื้นที่ทำลายซากและรวบรวมขยะ
- 2.3 ถ้วยนางพญา หรือเซลล์นางพญา (queen cell(s)) หมายถึง ถ้วยรูปทรงไข่ สำหรับเลี้ยงตัวอ่อนของผึ้งชันโรงวรรณะนางพญา สร้างขึ้นจากไขผึ้งชันโรงผสมกับชันหรือโพรโพลิส (propolis) ซึ่งอาจมีมากกว่า 1 ถ้วยต่อหนึ่งรัง
- 2.4 ถ้วยตัวอ่อน หรือเซลล์ตัวอ่อน (brood cells) หมายถึง ถ้วยรูปทรงไข่ สำหรับเลี้ยงตัวอ่อนของผึ้งชันโรงวรรณะงาน สร้างขึ้นจากไขผึ้งชันโรงผสมกับชัน เช่นเดียวกับถ้วยนางพญา มีการเรียงตัว 2 ลักษณะ แตกต่างกันตามชนิดของผึ้งชันโรง ได้แก่
- 1) แบบกลุ่ม (cluster builder)
  - 2) แบบแผงซ้อน (comb builder) แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

- ก) เรียงตัวเป็นแผงซ้อนแนวนอน (horizontal comb builder)
- ข) เรียงตัวแบบแผงซ้อนเป็นเกลียว (spiral comb builder)
- 2.5 ถ้วยอาหาร (storage pot) หมายถึง ถ้วยรูปไข่สำหรับสะสมอาหารของผึ้งชันโรง ประกอบด้วย 2 ประเภท ได้แก่ ถ้วยเก็บน้ำผึ้ง และถ้วยเก็บเกสร ลักษณะรูปร่างและขนาดถ้วยแตกต่างกันไปตามชนิดของผึ้งชันโรง
- 2.6 ระยะเวลาไข่ (egg stage) หมายถึง ระยะเวลาที่ไข่ลักษณะเรียวยาวตั้งอยู่บนอาหารเหลวชั้นในถ้วยตัวอ่อน
- 2.7 ระยะเวลาหนอน (larva stage) หมายถึง ระยะเวลาที่ตัวอ่อนสีขาวขุ่นถึงสีครีม เจริญเติบโตลอกคราบหลายครั้งในถ้วยตัวอ่อน
- 2.8 ระยะดักแด้ (pupa stage) หมายถึง ตัวอ่อนระยะสุดท้ายที่พัฒนามีรยางค์และปีกเป็นอิสระไม่ติดกับลำตัว มีตาเริ่มที่เห็นได้ชัดเจน มีการพัฒนาของสีตาตามอายุ ตั้งแต่สีขาว ชมพู แดง น้ำตาล และดำ เมื่อใกล้ลอกคราบเป็นตัวเต็มวัย
- 2.9 ระยะเวลาตัวเต็มวัย (adult stage) หมายถึง ระยะเวลาที่ตัวผึ้งชันโรงกัดถ้วยตัวอ่อนออกมา ผึ้งชันโรงที่ออกจากถ้วยตัวอ่อนใหม่ๆ มีลำตัวสีอ่อน เคลื่อนไหวช้า มักพบเดินอยู่บริเวณถ้วยตัวอ่อน จากนั้นสีของลำตัวจะเข้มขึ้น เมื่อมีอายุมากขึ้น
- 2.10 รังผึ้งชันโรง หมายถึง กล่องรังผึ้งชันโรงที่มีองค์ประกอบภายใน ได้แก่ ผึ้งชันโรงวรรณะนางพญา ผึ้งชันโรงวรรณะงาน ผึ้งชันโรงตัวผู้ ถ้วยตัวอ่อน และถ้วยอาหาร
- 2.11 กล่องรังผึ้งชันโรง หมายถึง กล่องเปล่าที่ทำด้วยไม้ ที่ใช้สำหรับเลี้ยงผึ้งชันโรง ตัวอย่างกล่องรังผึ้งชันโรงแสดงในภาคผนวก ข ภาพที่ ข.1 (1))
- 2.12 น้ำผึ้งชันโรง (stingless bee honey) หมายถึง ของเหลวชั้น มีรสหวานหรือมีรสชาติอื่นปน เช่นเปรี้ยว เค็ม ขึ้นอยู่กับแหล่งพืชอาหาร ซึ่งผึ้งชันโรงผลิตขึ้นจากน้ำหวานของดอกไม้ (nectar) หรือจากส่วนใดส่วนหนึ่งของพืช หรือแมลง แล้วสะสมไว้ในถ้วยน้ำผึ้ง
- 2.13 ชันหรือโพรโพลิส (propolis) หมายถึง สารหรือยางเหนียวที่ผึ้งชันโรงเก็บมาจากตาหรือเปลือกของต้นไม้แล้วนำมาผสมกับไขผึ้งชันโรงและสารอื่นๆ เพื่อใช้เป็นองค์ประกอบโครงสร้างสำคัญภายในรัง ใช้ปิดรอยโหว่ และป้องกันศัตรู มีคุณสมบัติยับยั้งการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์บางชนิด
- 2.14 วัตถุอันตรายด้านการปศุสัตว์ หมายถึง วัตถุอันตรายที่ใช้ในทางการปศุสัตว์ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกรมปศุสัตว์เป็นผู้รับผิดชอบ
- 2.15 วัตถุอันตรายทางการเกษตร (pesticide) หมายถึง วัตถุอันตรายที่ใช้ในทางการเกษตรตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกรมวิชาการเกษตรเป็นผู้รับผิดชอบ

- 2.16 ศัตรู (pest) หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่เป็นอันตราย และอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตัวผึ้งชันโรง และรังผึ้งชันโรง ได้แก่ จุลินทรีย์ก่อโรค แมลง และสัตว์รบกวน

3. ข้อกำหนด

3.1 องค์ประกอบฟาร์ม

สถานที่เลี้ยงผึ้งชันโรงไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนวัตถุหรือสิ่งที่เป็นอันตรายต่อผึ้งชันโรง ไม่เสี่ยงจากการรบกวนหรือเข้าทำลายรังของศัตรู พื้นที่ฟาร์มมีขนาดเพียงพอให้สามารถจัดการการเลี้ยงได้อย่างเหมาะสม ไม่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค จะช่วยให้ผึ้งชันโรงมีการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสม ลดอันตรายที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผึ้งชันโรง และความปลอดภัยของผลิตผลของผึ้งชันโรงได้

3.1.1 สถานที่ตั้งฟาร์ม

- 3.1.1.1 ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนจากอันตรายทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ เว้นแต่มีมาตรการป้องกันอันตรายที่มีประสิทธิภาพ
- 3.1.1.2 ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีพืชที่เป็นแหล่งอาหารเพียงพอกับจำนวนรังผึ้งชันโรง
- 3.1.1.3 ควรตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำหรือมีการจัดแหล่งน้ำสำหรับผึ้งชันโรงอย่างเพียงพอ โดยแหล่งน้ำไม่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนอันตรายที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของผึ้งชันโรงและความปลอดภัยของผลิตผล
- 3.1.1.4 ตั้งอยู่ใกล้แหล่งพืชที่มียาง เพื่อเป็นวัตถุดิบในการสร้างโครงสร้างภายในรังของผึ้งชันโรง และต้องแน่ใจว่าไม่มีการปนเปื้อนของวัตถุอันตรายทางการเกษตรจากแหล่งพืชที่มียางไปสู่ตัวผึ้งชันโรงและผลิตผลผึ้งชันโรง

3.1.2 ฝัังและลักษณะฟาร์ม

- 3.1.2.1 ควรมีการวางผังฟาร์มที่ดีเพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติงานอย่างถูกสุขลักษณะ และจัดพื้นที่ของแต่ละกิจกรรมแยกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน เหมาะสมตามวัตถุประสงค์การเลี้ยง และแยกพื้นที่เลี้ยงผึ้งชันโรงออกจากที่พักอาศัย หรือมีมาตรการป้องกันเพื่อให้สามารถควบคุมและป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรค มีสถานที่สำหรับเก็บอุปกรณ์เลี้ยงผึ้งชันโรงแยกเป็นสัดส่วน ตัวอย่างแผนผังฟาร์มผึ้งชันโรง ดังแสดงในภาคผนวก ก ภาพที่ ก.1
- 3.1.2.2 ควรมีการควบคุมการเข้าและออกพื้นที่เลี้ยงของบุคคลและยานพาหนะเพื่อป้องกันการปนเปื้อน

3.1.3 อุปกรณ์สำหรับเลี้ยงผึ้งชันโรง

- 3.1.3.1 ควรมีอุปกรณ์การเลี้ยงที่จำเป็นอย่างเพียงพอต่อการจัดการคุณภาพในกระบวนการเลี้ยง และการเก็บเกี่ยวผลิตผล เช่น กล่องรังผึ้งชันโรง ขาดังรัง มีดตัดกลุ่มตัวอ่อน
- 3.1.3.2 สารหรือน้ำมันที่ใช้ทาขาดังหรือชั้นวาง เพื่อป้องกันมดไม่ให้เข้าไปในรัง ต้องไม่เป็นสารหรือน้ำมันชนิดที่ผึ้งชันโรงจะนำไปสะสมในรังและก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวผึ้งชันโรงหรือผลิตผลของผึ้งชันโรงได้ เช่น จาระบี น้ำมันเครื่อง
- 3.1.3.3 กล่องรังผึ้งชันโรง ทำจากไม้ที่สะอาดและปลอดภัยต่อผึ้งชันโรง มีขนาดเหมาะสมกับชนิดและประชากรภายในรัง รวมถึงสะดวกในการจัดการของเกษตรกร
- 3.1.3.4 กล่องรังผึ้งชันโรงต้องไม่ทำจากวัสดุที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนจนเป็นอันตรายต่อตัวผึ้งชันโรง และผลิตผลของผึ้งชันโรง ไม่นุญาตให้ทาสีภายในกล่อง กรณีที่จำเป็นต้องทาสีภายนอกกล่อง ให้ใช้เฉพาะสีที่ไม่มีส่วนประกอบของโลหะหนัก
- 3.1.3.5 อุปกรณ์ที่สัมผัสกับผลิตผลของผึ้งชันโรง เช่น มีดตัดแยกกลุ่มตัวอ่อน กรรไกรตัดแยกถ้วยนางพญา ควรทำจากวัสดุที่ แข็งแรง ไม่เป็นพิษ ไม่เป็นสนิม ทำความสะอาดได้ง่าย ทนการกัดกร่อนและทนความร้อนจากการฆ่าเชื้อ ตัวอย่างเครื่องมือและอุปกรณ์การเลี้ยงผึ้งชันโรง ดังแสดงในภาคผนวก ข ภาพที่ ข.1
- 3.1.3.6 เครื่องแต่งกายสำหรับการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ชุดแต่งกาย หมวกตาข่าย และถุงมือ ควรทำจากวัสดุที่มีพื้นผิวลื่น เช่น ผ้าร่ม และควรมีสื่ออ่อน หลีกเลี้ยงสีดำ เพื่อป้องกันไม่ให้ผึ้งชันโรงเกาะหรือกัดติดจนตาย
- 3.1.3.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บเกี่ยว การแยก การดู และการกรองน้ำผึ้งชันโรง ควรทำจากวัสดุที่ทนต่อการกัดกร่อน และต้องไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อความปลอดภัยและคุณภาพน้ำผึ้งชันโรง และเป็นวัสดุที่อนุญาตให้ใช้กับอาหาร

3.2 การจัดการในการเลี้ยงผึ้งชันโรง

การจัดการการเลี้ยง การจัดการอาหารและน้ำสำหรับผึ้งชันโรง รวมถึงการจัดการสุขภาพสัตว์ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ผึ้งชันโรงเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมตามช่วงอายุ สุขภาพแข็งแรง ลดความเสี่ยงในการเกิดโรคและการแพร่กระจายของโรค สามารถป้องกันการปนเปื้อนจากอันตรายซึ่งอาจมีผลต่อปริมาณและคุณภาพผลิตผลของผึ้งชันโรง และความปลอดภัยของผู้บริโภค

3.2.1 คู่มือการปฏิบัติงานในฟาร์ม

ควรมีคู่มือที่แสดงขั้นตอนการปฏิบัติงานในฟาร์มสำหรับกิจกรรมที่สำคัญ และปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในคู่มือดังกล่าว ได้แก่ การแยกขยายรังผึ้งชันโรง การตรวจสอบสภาพรัง การใช้ยาสัตว์ การเก็บเกี่ยวน้ำผึ้งชันโรง การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ การทำความสะอาดและบำรุงรักษาเครื่องมือและอุปกรณ์

3.2.2 การจัดการคุณภาพในกระบวนการเลี้ยง

- 3.2.2.1 ควรมีการวางแผนการเลี้ยง เช่น การเพิ่มประชากรฟุ้งชันโรง การแยกขยายรัง การเพิ่มจำนวนรัง และจัดเตรียมอุปกรณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การเลี้ยง
- 3.2.2.2 ควรสำรวจและเลือกที่ตั้งรังที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของพืชที่เป็นแหล่งอาหาร
- 3.2.2.3 ควรเลือกชนิด (species) ของฟุ้งชันโรงที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เช่น บางชนิดเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่น้อยกว่า 650 m^{1/} หรือบางชนิดเจริญเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมที่ชุ่มชื้น
- 3.2.2.4 ควรเลือกซื้อรังฟุ้งชันโรงที่ได้จากการแยกขยายรังโดยแหล่งที่เชื่อถือได้ เพื่อให้มั่นใจว่า มีองค์ประกอบรังฟุ้งที่สมบูรณ์ที่ประกอบไปด้วย ฟุ้งชันโรงวรรณะนางพญา ถ้วยตัวอ่อน และถ้วยอาหาร ฟุ้งชันโรงวรรณะงานมีความแข็งแรงและมีปริมาณมากพอที่จะเลี้ยงต่อได้
- 3.2.2.5 กำหนดให้มีรหัสรังฟุ้งชันโรง เพื่อความสะดวกในการจัดการในการเลี้ยงและการตามสอบ
- 3.2.2.6 ควบคุม ดูแลความสมดุลขององค์ประกอบภายในรัง และปริมาณกลุ่มถ้วยตัวอ่อนระยะไข่ ระยะหนอน ระยะดักแด้ ถ้วยน้ำฟุ้ง ถ้วยเกสร ภายในรัง เพื่อให้รังอยู่รอดได้ ตัวอย่าง องค์ประกอบภายในรังฟุ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำฟุ้งขนาดเล็กและชนิดที่มีถ้วยน้ำฟุ้งขนาดใหญ่ และตัวอย่างฟุ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำฟุ้งขนาดเล็กและชนิดที่มีถ้วยน้ำฟุ้งขนาดใหญ่วรรณะต่าง ๆ ดังแสดงในภาคผนวก ข ภาพที่ ข.2 และภาพที่ ข.3
- 3.2.2.7 หมั่นสำรวจ ควบคุม กำจัดโรค และศัตรูของฟุ้งชันโรงที่มีผลกระทบต่อตัวฟุ้งชันโรงและผลิตผล อย่างน้อยเดือนละครั้ง
- 3.2.2.8 กรณีใช้วัตถุอันตรายด้านการปศุสัตว์เพื่อควบคุม กำจัดโรค และศัตรูให้ใช้ตามคำแนะนำของ กรมปศุสัตว์หรือคำแนะนำบนฉลากที่ขึ้นทะเบียนกับกรมปศุสัตว์ โดยห้ามใช้ยาและสารเคมี กับรังฟุ้งชันโรงเป็นเวลา 8 สัปดาห์ก่อนการเก็บเกี่ยวถ้วยน้ำฟุ้งชันโรง
- 3.2.2.9 การแยกขยายรังฟุ้งชันโรง ควรปฏิบัติอย่างถูกวิธีและถูกสุขลักษณะ ตัวอย่างการแยกขยายรังฟุ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำฟุ้งขนาดเล็ก ดังแสดงในภาคผนวก ข ภาพที่ ข.4
- 3.2.2.10 ควรหลีกเลี่ยงการแยกขยายรังในฤดูฝนหรือสภาพแวดล้อมที่มีความชื้นสูง ซึ่งมีผลกระทบทำให้ ภายในรังมีความชื้นสูง เสี่ยงต่อการเกิดรา และถ้วยน้ำฟุ้งที่แตกทำให้มีน้ำฟุ้งไหลหมักหมมในรัง จะเป็นการดึงดูดศัตรูเข้าทำลายรัง
- 3.2.2.11 ควรติดตั้งรังฟุ้งชันโรงให้สูงจากพื้นในระยะที่สามารถป้องกันอันตรายจากศัตรูและการปนเปื้อนของน้ำฟุ้งชันโรงจากพื้นดิน รวมถึงเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน

^{1/} m เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยที่ยอมรับให้ใช้แก่ระบบเอสไอ (International System of Units; SI) ที่ใช้แทนคำว่า “เมตร (metre)”

- 3.2.2.12 การวางรังผึ้งชันโรง ควรวางไว้ในที่ร่ม และมีหลังคาที่สามารถป้องกันแดดและฝน ที่อาจส่งผลต่ออุณหภูมิและความชื้นภายในรัง
- 3.2.2.13 ควรมีวิธีทำลายรังผึ้งชันโรงที่เก่าหรือหมดสภาพการใช้ และจัดการเศษที่เหลืออย่างเหมาะสม เช่น การฝังกลบ

3.2.3 การจัดการอาหารและน้ำสำหรับผึ้งชันโรง

- 3.2.3.1 ควรมีพืชที่เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติหรือพืชที่ปลูกไว้เพื่อเป็นแหล่งให้น้ำหวาน (nectar) และละอองเรณู (pollen) หรือที่เรียกว่า เกสร ที่ผึ้งชันโรงสามารถเก็บเป็นอาหารได้อย่างเหมาะสม สำหรับการเจริญเติบโตและให้ผลผลิต
- 3.2.3.2 กรณีขาดแคลนพืชที่เป็นแหล่งอาหารตามข้อ 3.2.3.1 ให้ปลูกพืชอาหารเสริมให้แก่ผึ้งชันโรง ห้ามใช้อาหารเสริมที่เป็นแหล่งคาร์โบไฮเดรต เช่น น้ำเชื่อม น้ำตาลทราย แต่อนุญาตให้ใช้อาหารเสริมที่เป็นแหล่งโปรตีนสำหรับผึ้งชันโรงโดยให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2558
- 3.2.3.3 กรณีย้ายรังผึ้งชันโรงไปตามแหล่งพืชที่ใช้เป็นอาหารในพื้นที่อื่นที่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่ ต้องพิจารณาเลือกพื้นที่ตั้งรังผึ้งชันโรงตามข้อกำหนด 3.1.1
- 3.2.3.4 ควรมีแหล่งน้ำสะอาดและมีปริมาณเพียงพอกับจำนวนผึ้งชันโรงในฟาร์ม

3.3 การจัดการผลผลิตและผลิตภัณฑ์

การเก็บเกี่ยวและรวบรวมน้ำผึ้งชันโรงและชัน และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวน้ำผึ้ง ได้แก่ การลดความชื้นและการบรรจุน้ำผึ้งชันโรง ที่สะอาดและถูกสุขลักษณะ จะทำให้ได้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์จากผึ้งชันโรงมีคุณภาพดีและปลอดภัยต่อผู้บริโภค

3.3.1 การเก็บเกี่ยวน้ำผึ้งชันโรง

- 3.3.1.1 ควรหลีกเลี่ยงการเก็บเกี่ยวน้ำผึ้งชันโรงในช่วงฤดูฝนหรือช่วงที่อากาศมีความชื้นสัมพัทธ์สูง เพื่อไม่ให้น้ำผึ้งมีความชื้นเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อคุณภาพ
- 3.3.1.2 ควรเก็บเกี่ยวด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะและขนาดของถ้วยน้ำผึ้งของผึ้งชันโรงแต่ละชนิด ดังนี้
- 1) ผึ้งชันโรงกลุ่มที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดเล็ก ใช้มีดสะอาดตัดกลุ่มถ้วยน้ำผึ้งและรวบรวม ควรระมัดระวังไม่ให้มีถ้วยเกสรปะปน ก่อนนำไปสู่กระบวนการแยกน้ำผึ้งออกจากถ้วยและกรองน้ำผึ้งต่อไป
  - 2) ผึ้งชันโรงกลุ่มที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดใหญ่ ใช้วิธีการดูดน้ำผึ้งที่ถ้วยและรวบรวม โดยใช้อุปกรณ์และภาชนะที่สัมผัสกับน้ำผึ้งที่สะอาด ปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง โดยไม่ให้ถ้วยน้ำผึ้งเกิดความเสียหาย ไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนในน้ำผึ้งชันโรง

ดังตัวอย่างลักษณะถ้วยน้ำผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดเล็กและถ้วยน้ำผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดใหญ่ ตัวอย่างกระบวนการผลิตน้ำผึ้งชันโรง และตัวอย่างการเก็บเกี่ยวและ

รวบรวมน้ำฝั้ชั้นโรงชนิดที่มีถ้วน้ำฝั้ขนาดเล็กและชนิดที่มีถ้วน้ำฝั้ขนาดใหญ่ ดังแสดงในภาคผนวก ข ภาพที่ ข.5 ภาพที่ ข.6 และ ภาพที่ ข.7

- 3.3.1.3 กรณีเก็บเกี่ยวน้ำฝั้ชั้นโรงภาคสนาม ให้มั่นใจว่าบริเวณที่ปฏิบัติงานสะอาดและปลอดภัยจากสัตว์พาหะที่ไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนสู่น้ำฝั้ชั้นโรงได้

3.3.2 การลดความชื้นและการบรรจุน้ำฝั้ชั้นโรง

- 3.3.2.1 ควรมีการบ่มน้ำฝั้และแยกสิ่งแปลกปลอมออกจากน้ำฝั้ด้วยวิธีที่ถูกสุขลักษณะ
- 3.3.2.2 การปฏิบัติในการลดความชื้นและการบรรจุน้ำฝั้ชั้นโรงต้องปฏิบัติอย่างถูกสุขลักษณะเป็นไปตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 420 เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และเก็บรักษาอาหาร
- 3.3.2.3 ควรเลือกวิธีการลดความชื้นที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อคุณภาพและความปลอดภัยของน้ำฝั้ชั้นโรง ตัวอย่างการลดความชื้นน้ำฝั้ชั้นโรงด้วยวิธีต่าง ๆ ดังแสดงในภาคผนวก ข ภาพที่ ข.8

3.3.3 การเก็บเกี่ยวชั้น

- 3.3.3.1 ควรเก็บเกี่ยวชั้นด้วยความระมัดระวังเพื่อลดการสูญเสียจำนวนประชากรฝั้ชั้นโรงภายในรังหรือทำให้รังเสียหาย
- 3.3.3.2 ควรใช้อุปกรณ์ในการเก็บเกี่ยวชั้นที่สะอาด และระมัดระวังไม่ให้มีสิ่งแปลกปลอมติดไปกับชั้น เช่น เศษไม้

3.4 การทำความสะอาดและบำรุงรักษา

การทำความสะอาดและการบำรุงรักษาพื้นที่เลี้ยง รังฝั้ชั้นโรง และบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ จะช่วยป้องกันโรคและศัตรูฝั้ชั้นโรง และลดการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ไปสู่ผลิตผลของฝั้ชั้นโรง ที่อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้บริโภค

- 3.4.1 ควรรักษาความสะอาดบริเวณฟาร์มอย่างสม่ำเสมอ ตั้งรังฝั้ชั้นโรงให้เข้าถึงง่าย สะดวกต่อการทำความสะอาดและการปฏิบัติงาน
- 3.4.2 ควรหมั่นตรวจ ดูแล ทำความสะอาดรังฝั้ชั้นโรง และบริเวณใกล้เคียงอย่างสม่ำเสมอ
- 3.4.3 ควรทำความสะอาดพื้นที่ที่ใช้ในการแยก กรอง และบรรจุน้ำฝั้ชั้นโรง ก่อนและหลังการปฏิบัติงานทุกครั้ง
- 3.4.4 ควรทำความสะอาดเครื่องมืออุปกรณ์ และภาชนะบรรจุ สำหรับใช้ในการเก็บเกี่ยวน้ำฝั้ชั้นโรง ก่อนและหลังการใช้งานทุกครั้ง และดูแลรักษาให้มีสภาพพร้อมใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์
- 3.4.5 ควรมีการทำความสะอาดและบำรุงรักษาเครื่องมือและอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพดี มีความปลอดภัยต่อฝั้ชั้นโรงและผู้ปฏิบัติงาน และมีสภาพพร้อมใช้งานอยู่เสมอ

- 3.4.6 กรณีมีการใช้สารเคมีทำความสะอาดและฆ่าเชื้อ หรือวัตถุอันตรายด้านการปศุสัตว์ ในกระบวนการต่างๆ ให้ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมปศุสัตว์ หรือสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง และใช้ตามคำแนะนำวิธีใช้ของฉลากหรือตามคำแนะนำของสัตวแพทย์ มีการเก็บเป็นสัดส่วนและมีป้ายชี้บ่ง

3.5 สุขภาพสัตว์

การดูแลสุขภาพของฝูงชนโรงอย่างเหมาะสม จะทำให้ฝูงชนโรงเจริญเติบโตได้ดีตามช่วงวัย สุขภาพแข็งแรง ลดความเสี่ยงในการเกิดโรคและการแพร่กระจายของโรค รวมถึงไม่มีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของยาสัตว์ตกค้างในน้ำฝูงชนโรงและผลิตภัณฑ์อื่น ที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค

3.5.1 การป้องกัน ควบคุม โรคและศัตรู

- 3.5.1.1 ระบุแหล่งที่มาของรังฝูงชนโรงที่นำเข้ามาใหม่ ให้มีป้ายชี้บ่ง และวางแยกรังใหม่ตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้ฝูงชนโรงปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรค และศัตรูจากรังใหม่แพร่กระจายเข้าสู่ฟาร์ม
- 3.5.1.2 กรณีมีฝูงชนโรงที่เป็นโรคหรือศัตรูเข้าทำลาย ให้แยกออกมาตรวจหาสาเหตุ เพื่อรักษาหรือทำลาย ไม่ให้โรคหรือศัตรูแพร่กระจายสู่รังอื่น
- 3.5.1.3 มีมาตรการควบคุมโรคและศัตรู กรณีที่เกิดโรคระบาดหรือสงสัยว่าเกิดโรคระบาด ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2558 และคำแนะนำของกรมปศุสัตว์
- 3.5.1.4 มีสัตวแพทย์ให้คำปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพสัตว์ สุขากิจบาลฟาร์ม และการใช้ยาภายในฟาร์ม

3.5.2 การบำบัดโรคสัตว์

- 3.5.2.1 การใช้ยาสัตว์ต้องอยู่ภายใต้ความดูแลของสัตวแพทย์ตามข้อกำหนดใน มกษ. 9032 มาตรฐานสินค้าเกษตรเรื่อง ข้อปฏิบัติการควบคุมการใช้ยาสัตว์
- 3.5.2.2 ควรเก็บรักษายาสัตว์ตามคำแนะนำบนฉลากหรือเอกสารกำกับ หรือตามคำแนะนำของกรมปศุสัตว์ หรือสัตวแพทย์ โดยแยกเก็บเป็นสัดส่วนในที่ที่เหมาะสมและมีป้ายชี้บ่ง

3.6 สวัสดิภาพสัตว์

การจัดการการเลี้ยงฝูงชนโรงโดยคำนึงถึงหลักสวัสดิภาพสัตว์ให้ฝูงชนโรงมีความเป็นอยู่ในสภาวะที่เหมาะสม มีสุขอนามัยที่ดี ไม่แออัด มีพื้นที่เป็นแหล่งอาหารและน้ำอย่างเพียงพอ จะทำให้ฝูงชนโรงเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมตามช่วงอายุ และมีสุขภาพแข็งแรง

- 3.6.1 ควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดควันไฟและความร้อนบริเวณพื้นที่เลี้ยงผึ้งชันโรง
- 3.6.2 ควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่ สัดส่วนขนาดพื้นที่ต่อจำนวนรังตามชนิดผึ้งชันโรง ความหนาแน่นประชากรภายในรัง ชนิดและปริมาณของพืชที่เป็นแหล่งอาหารที่เพียงพอ เพื่อให้ผึ้งชันโรงมีความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักสวัสดิภาพสัตว์

3.7 บุคลากร

ผู้ปฏิบัติงานในฟาร์มผึ้งชันโรงที่มีความรู้หรือประสบการณ์ จะทำให้การเลี้ยงผึ้งชันโรงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ได้น้ำผึ้งชันโรงที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อการบริโภค

- 3.7.1 ควรมีจำนวนบุคลากรเหมาะสมกับจำนวนรังผึ้งชันโรงที่เลี้ยง มีการจัดแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน
- 3.7.2 ผู้ปฏิบัติงานควรได้รับการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้งชันโรงหรือได้รับการถ่ายทอดทักษะความรู้และมีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่อย่างถูกต้อง
- 3.7.3 ผู้ปฏิบัติงานในการเก็บเกี่ยวน้ำผึ้งชันโรง ควรปฏิบัติอย่างถูกสุขลักษณะ มีการสวมถุงมือ ผ้าปิดปากและหมวกคลุมผม
- 3.7.4 ผู้ปฏิบัติงานมีสุขภาพดี และได้รับการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งว่าไม่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตามกฎกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2522) ออกตามความในพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ข้อ 4 (9) ไม่ใช่ จ้าง วาน คนไร้ความสามารถหรือมีจิตฟั่นเฟือน หรือคนซึ่งเป็นพาหะของโรคหรือซึ่งเป็นโรคดังต่อไปนี้ (ก) โรคเรื้อน (ข) วัณโรคในระยะอันตราย (ค) โรคติดเชื้อเสพติด (ง) โรคพิษสุราเรื้อรัง (จ) โรคเท้าช้าง (ฉ) โรคผิวหนังที่นารังเกียจ และให้เก็บเอกสารการตรวจร่างกายไว้เป็นหลักฐาน

3.8 การจัดการสิ่งแวดล้อม

การจัดการขยะที่ดี จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ส่งผลเสียต่อชุมชน รวมถึงช่วยลดความเสี่ยงต่อการกลับมาปนเปื้อนภายในฟาร์มได้

- 3.8.1 ควรรวบรวมขยะมูลฝอยไว้ในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด และมีวิธีกำจัดหรือจัดการขยะมูลฝอยอย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- 3.8.2 กรณีมีขยะอันตราย เช่น ขวดบรรจุสารเคมีให้แยกทำลายและกำจัดด้วยวิธีที่ถูกต้อง

3.9 การบันทึกข้อมูล

การบันทึกข้อมูลต่างๆ แต่ละขั้นตอนการผลิตที่สำคัญ จะช่วยให้เกษตรกรสามารถจัดการการเลี้ยงผึ้งชันโรงได้อย่างมีประสิทธิภาพและง่ายต่อการตามสอบสินค้าเมื่อพบปัญหา

- 3.9.1 เกษตรกรต้องบันทึกข้อมูลและเก็บหลักฐานสำคัญ ดังนี้
  - 1) ข้อมูลรหัสรังผึ้งชันโรงในฟาร์ม รหัสรังผึ้งชันโรงนำเข้าใหม่ และข้อมูลประจำรัง ข้อมูลหรือหลักฐานการได้มาของรังผึ้งชันโรง ให้ระบุชนิดของผึ้งชันโรง แหล่งที่มาหรือเลขรหัส

รังผึ้งชั้นโรงเดิมที่นำมาแยกขยาย วันที่ได้มาหรือวันที่แยกขยาย (ข้อกำหนด 3.2.2.4 ข้อกำหนด 3.2.2.5 และข้อกำหนด 3.5.1.1)

- 2) ข้อมูลการเก็บเกี่ยวผลิตผล ได้แก่ น้ำผึ้งชั้นโรงและชั้น ให้ระบุ วัน/เดือน/ปีที่เก็บเกี่ยว รังผึ้งชั้นโรง สถานที่ตั้งรัง พืชที่เป็นแหล่งอาหาร ปริมาณน้ำผึ้งชั้นโรงหรือปริมาณชั้นที่เก็บเกี่ยวได้ ลักษณะปรากฏ (ข้อกำหนด 3.3.1.2 และข้อกำหนด 3.3.3)
- 3) ข้อมูลการใช้สารเคมีทำความสะอาดและฆ่าเชื้อ หรือวัตถุอันตรายด้านการศัตรู (ถ้ามี) ให้ระบุ วัน/เดือน/ปีที่ใช้ วัตถุประสงค์ที่ใช้ ชื่อผู้ผลิตหรือจำหน่าย ชื่อสามัญ เลขทะเบียน วันหมดอายุ อัตราและวิธีใช้ (ข้อกำหนด 3.4.6)
- 4) ข้อมูลการใช้ยาสัตว์ในฟาร์ม (ถ้ามี) ให้ระบุ วัน/เดือน/ปีที่ใช้ ชื่อทางการค้า บริษัทผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย ชื่อสามัญ เลขทะเบียน วันหมดอายุ วิธีใช้ (ข้อกำหนด 3.2.2.8 และข้อกำหนด 3.5.2)
- 5) ข้อมูลการรักษาโรคผึ้งชั้นโรง (ถ้ามี) ให้ระบุ วัน/เดือน/ปีที่รักษา รังผึ้งชั้นโรงที่รักษา อาการของโรค ผลการวินิจฉัยโรค วิธีการรักษา ผลการรักษา สัตวแพทย์ผู้ให้คำปรึกษา (ข้อกำหนด 3.2.2.8 และข้อกำหนด 3.5.2)
- 6) ข้อมูลการตรวจสอบสุขภาพประจำปีของบุคคลากร (ข้อกำหนด 3.7.4)

ตัวอย่างแบบบันทึก ดังแสดงในภาคผนวก ค ตารางที่ ค.1 ถึง ตารางที่ ค.7

3.9.2 เกษตรกรควรบันทึกข้อมูลและเก็บหลักฐาน ดังนี้

- 1) ข้อมูลสถานที่ตั้งรังผึ้งชั้นโรงและพืชที่เป็นแหล่งอาหาร (ข้อกำหนด 3.1.1 และข้อกำหนด 3.2.3.3)
- 2) ข้อมูลการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของบุคคลากร (ข้อกำหนด 3.7.2)
- 3) ข้อมูลบุคคลเข้า-ออกฟาร์ม ให้ระบุ วัน/เดือน/ปีที่เข้าฟาร์ม ชื่อ-สกุล วัตถุประสงค์การเข้าฟาร์ม (ข้อกำหนด 3.1.2.2)

ตัวอย่างแบบบันทึก ดังแสดงในภาคผนวก ค ตารางที่ ค.8 ถึง ตารางที่ ค.10

3.9.3 ให้เก็บรักษาบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานและเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไว้อย่างน้อย 3 ปี เพื่อให้สามารถตามสอบและเรียกคืนสินค้าได้เมื่อเกิดปัญหา

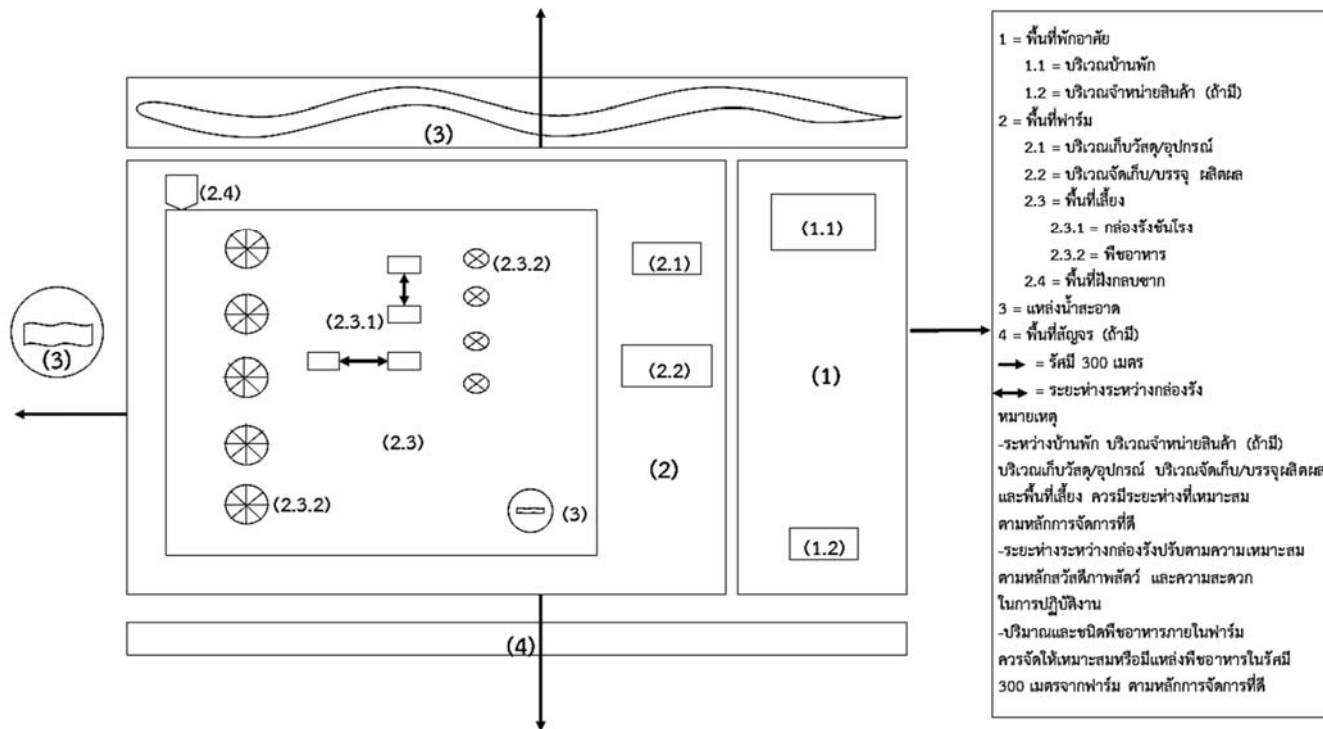

ภาคผนวก ก

(ให้ไว้เป็นข้อมูล)

ตัวอย่างผังฟาร์มฝั่งชั้นโรง

ผังฟาร์มฝั่งชั้นโรงนี้ เป็นตัวอย่างให้เกษตรกรใช้เป็นแนวทาง เกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม

ภาพที่ ก.1 ตัวอย่างแผนผังฟาร์มฝั่งชั้นโรง (ข้อ 3.1.2.1)

ภาคผนวก ข

(ให้ไว้เป็นข้อมูล)

ภาพตัวอย่าง

1) กล่องรังผึ้งชันโรง

2) แผ่นพลาสติก

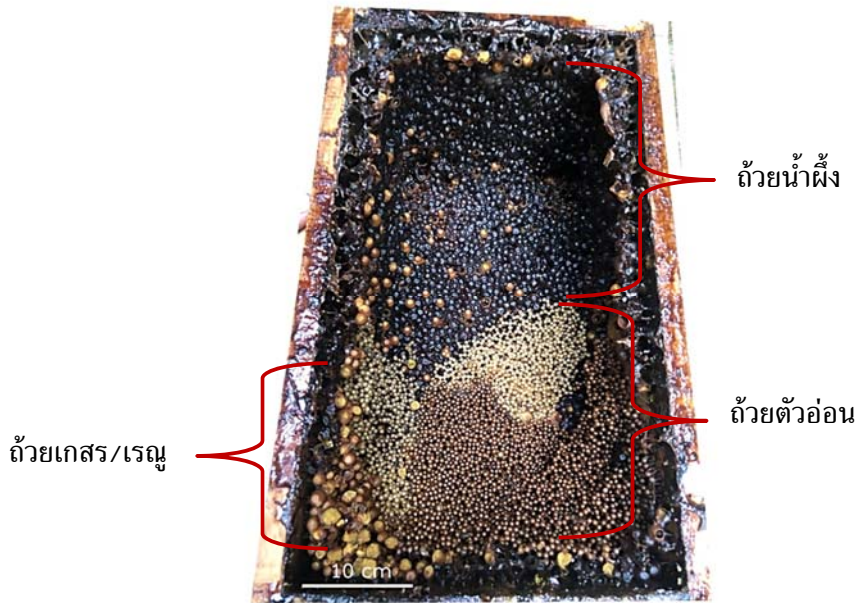

3) เหล็กงัดรัง

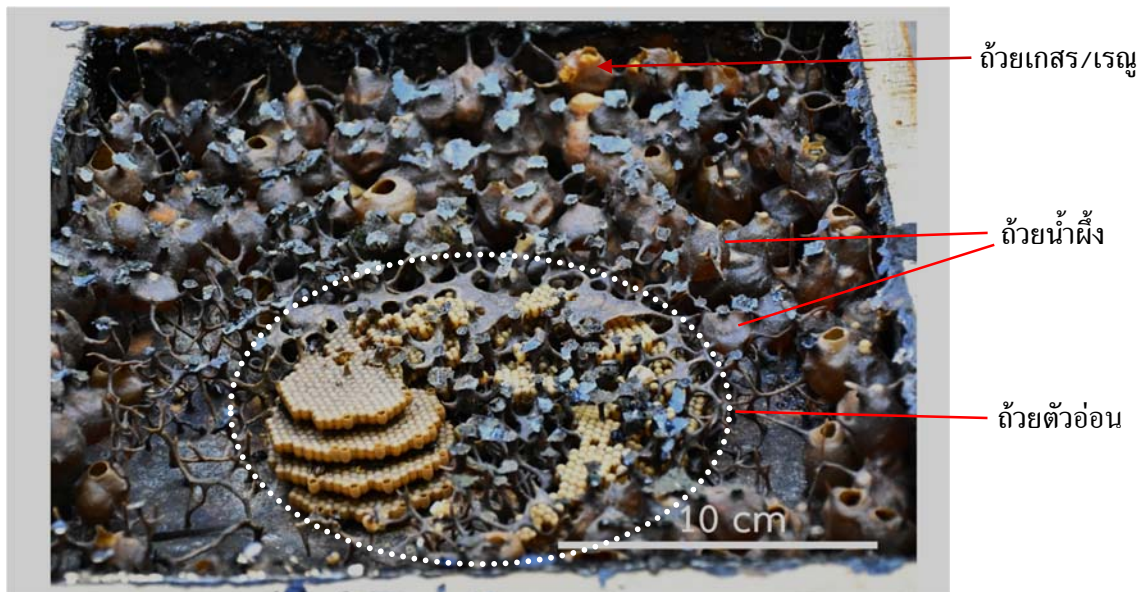

4) มีดตัดกลุ่มหลอดเซลล์ตัวอ่อน

ภาพที่ ข.1 ตัวอย่างเครื่องมือและอุปกรณ์การเลี้ยงผึ้งชันโรง (ข้อ 2.11 และข้อ 3.1.3.5)

1) ลักษณะภายในรังผึ้งชั้นโรงชนิดที่มีถั่วน้ำผึ้งขนาดเล็ก

2) ลักษณะภายในรังผึ้งชั้นโรงชนิดที่มีถั่วน้ำผึ้งขนาดใหญ่

ที่มา: ได้รับความอนุเคราะห์จากคุณสุรชัย สันติวงศ์สถิตย์, 2564

ภาพที่ ข.2 องค์ประกอบภายในรังผึ้งชั้นโรงชนิดที่มีถั่วน้ำผึ้งขนาดเล็กและชนิดที่มีถั่วน้ำผึ้งขนาดใหญ่
(ข้อ 3.6.2.6)

1) วรรณะของผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้ำย่น้ำผึ้งขนาดเล็ก
 ที่มา: ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญชลี สวาสดิ์ธรรม, 2556

2) วรรณะของผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้ำย่น้ำผึ้งขนาดใหญ่

ที่มา: ได้รับความอนุเคราะห์จากคุณสุรัชย์ สันติวงศ์สถิตย์, 2564

ภาพที่ ข.3 ผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้ำย่น้ำผึ้งขนาดเล็กและชนิดที่มีถ้ำย่น้ำผึ้งขนาดใหญ่ในวรรณะต่าง ๆ
 (ข้อ 3.2.2.6)

1) คัดเลือกรังที่สมบูรณ์

2) เตรียมเปิดฝากล่องรังผึ้งชั้นโรงเพื่อเตรียมแยกขยายรัง

3) แบ่งทุกส่วนขององค์ประกอบภายในรังอย่างละครึ่ง โดยให้วางกลุ่มถ้วยอาหารไว้ด้านที่ติดปากทางเข้ารัง

4) ปิดด้านบนรังเลี้ยงด้วยพลาสติกใส เพื่อง่ายต่อการสังเกต การเจริญเติบโตของผึ้งชั้นโรง

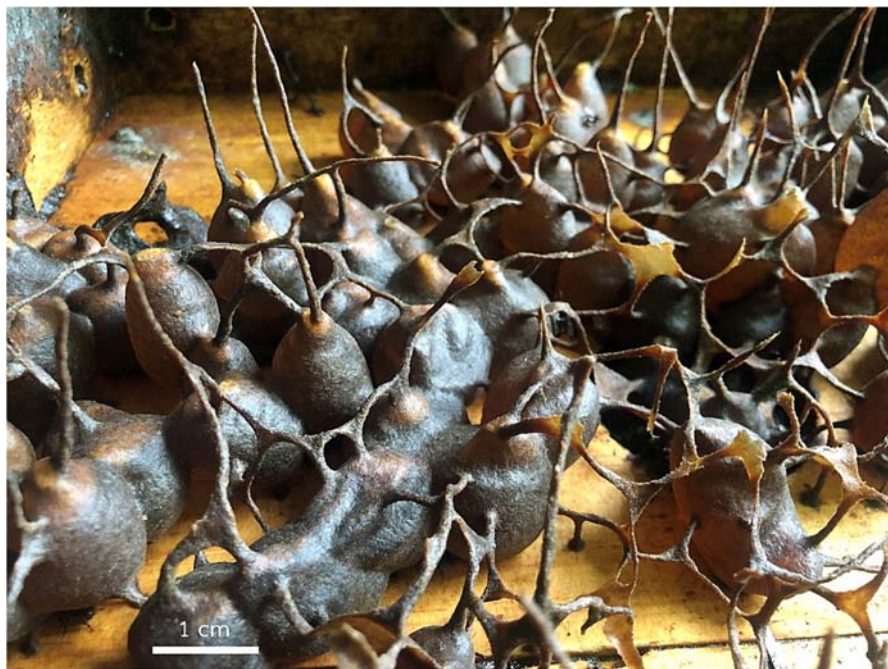

5) ย้ายรังเดิมออกไปให้ห่างหรือปิดหน้ารัง แล้ววางรังใหม่ในตำแหน่งของรังเดิมเพื่อรอให้ผึ้งชั้นโรงวรรณงานเข้ารังใหม่ 30 นาที ถึง 60 นาที จากนั้นย้ายรังใหม่ออกไปวางห่างจากรังเดิม 300 m แล้วนำรังเดิมกลับมาวางตำแหน่งเดิม

ภาพที่ ข.4 การแยกขยายรังผึ้งชั้นโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดเล็ก (ข้อ 3.2.2.9)

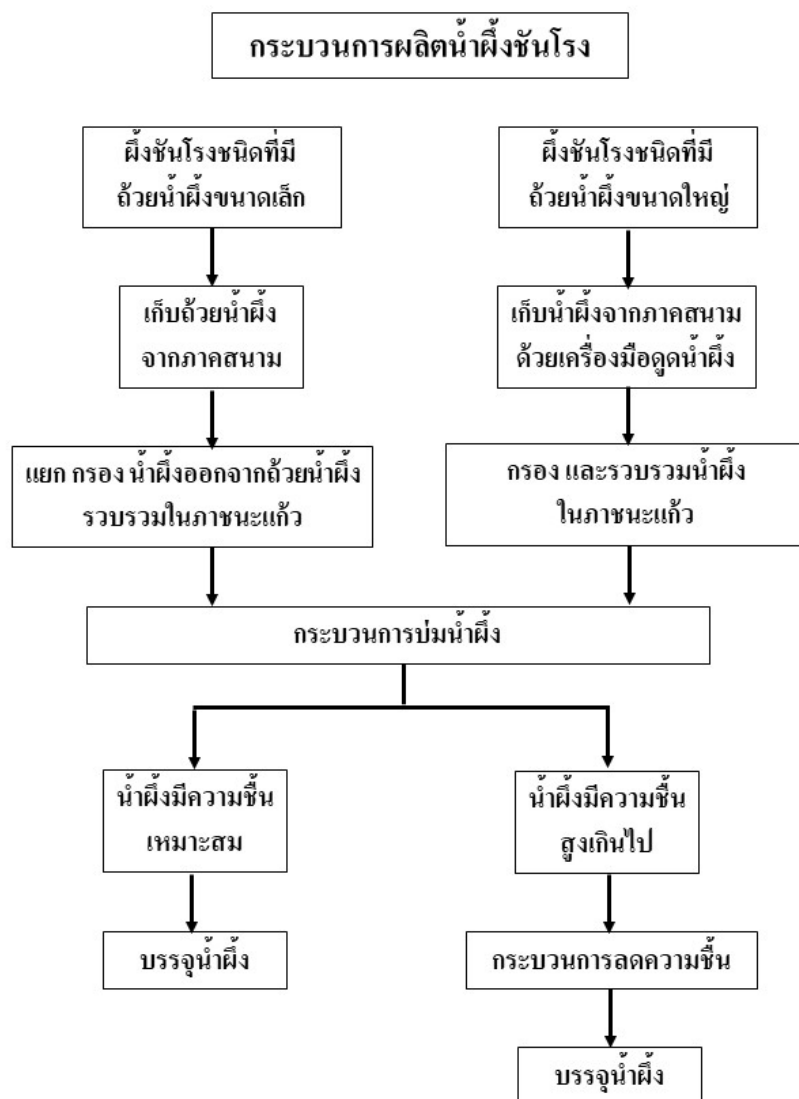

1) ถ้วยน้ำผึ้งของผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดเล็ก

2) ถ้วยน้ำผึ้งของผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดใหญ่

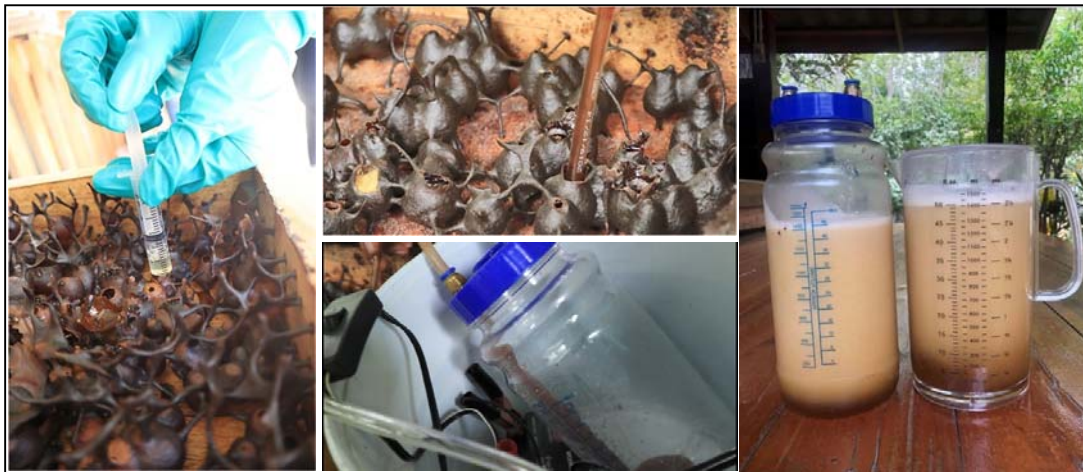
ภาพที่ ข.5 ลักษณะของถ้วยน้ำผึ้งชันโรงชนิดขนาดเล็กและถ้วยน้ำผึ้งชันโรงชนิดขนาดใหญ่
(ข้อ 3.3.1.2)

ภาพที่ ข.6 กระบวนการผลิตน้ำฝั้ช้โรงชนิดที่มีถั้วน้ำฝั้ขนาดเล็กและชนิดที่มีถั้วน้ำฝั้ขนาดใหญ่
(ข้อ 3.3.1.2)

1) การเก็บเกี้ยวและรวบรวมน้ำผึ้งจากผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดเล็ก

2) การเก็บเกี้ยวและรวบรวมน้ำผึ้งจากชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดใหญ่

ภาพที่ ข.7 การเก็บเกี้ยวและรวบรวมน้ำผึ้งชันโรงชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดเล็กและชนิดที่มีถ้วยน้ำผึ้งขนาดใหญ่ (ข้อ 3.3.1.2)

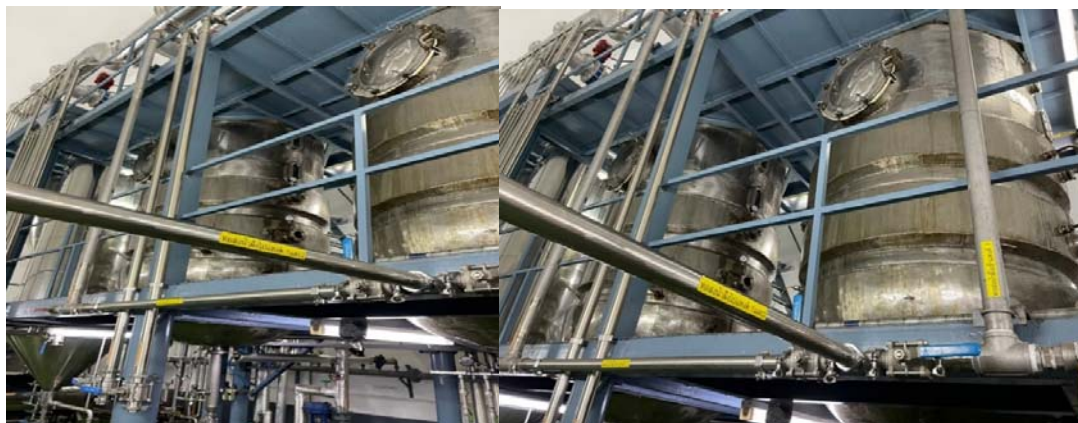

1) กระบวนการบ่มน้ำผึ้งชันโรง

2) กระบวนการลดความชื้นโดยใช้เครื่องเป่าลมร้อน นำน้ำผึ้งชันโรงใส่ในถาดสแตนเลส วางไว้ในตู้เป่าลมร้อน ที่ควบคุมอุณหภูมิไม่เกิน $55\text{ }^{\circ}\text{C}^{2/}$

3) กระบวนการลดความชื้นน้ำผึ้งชันโรงด้วยเครื่องระเหยความชื้น
ภาพที่ ข.8 การลดความชื้นน้ำผึ้งชันโรงด้วยวิธีต่างๆ (ข้อ 3.3.2.3)

^{2/} $^{\circ}\text{C}$ เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยอนุพัทธ์ (Derived units) ในระบบเอสไอ (International System of Units; SI) ที่ใช้แทนคำว่า “องศาเซลเซียส (degree celsius)”

